

ПРОИЗВОДСТВО ПО ТРАНСФЕР НА ПРОБАЦИОННИ МЕРКИ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ¹

гл. ас. д-р Ралица Костадинова
Нов български университет

TRANSFER PROCEEDING OF PROBATION MEASURES IN EUROPEAN UNION

Senior Lecturer Ralitsa Kostadinova, PhD
New Bulgarian university

Summary: In 2012 Bulgaria transposed Council Framework Decision 2008/947/JHA by way of passing the Act on Recognition, Execution and Forwarding of Judgments and Probation Decisions with a View to Exercising Supervision of Probation Measures and Alternative Sanctions. This legislative act provides a legal opportunity for the execution of probation measures, issued by other EU countries (probation measures transfer) and sets out the rules governing the transfer. This paper examines the transfer procedure rules

Keywords: probation measures, mutual recognition in criminal matters, proceeding

I. Увод

През 2008 г. в правото на Европейския съюз (ЕС) е въведено Рамково решение 2008/947/ПВР на Съвета от 27 ноември 2008 г. за прилагане на принципа на взаимното признаване към съдебни решения и решения за пробационни мерки с оглед на надзора върху пробационните мерки и алтернативните санкции [1]. Създадената с него възможност за трансфер на пробационните мерки представлява форма за международно сътрудничество между държавите–членки на ЕС по хоризонтал (*horizontal*

¹ Доклад от Годишна университетска научна конференция 2017 1-2 юни 2017 г. във Велико Търново, публикуван.

co-operation), основано на принципа на взаимното доверие (*mutual recognition model*) [3, с. 335-342]. Рамковото решение за пробацията е прието преди Договора от Лисабон и има всички характеристики и последици на този вид актове на Европейския съюз в областта на сътрудничество по наказателноправни въпроси [подробно вж. 4, с. 68]. То беше транспонирано в българското законодателство през 2012 г. със Закона за признаване, изпълнение и изпращане на съдебни решения и решения за пробационни мерки с оглед упражняването на надзор върху пробационните мерки и алтернативните санкции [2] (по-нататък ще бъде наричан за краткост: Закон за трансфер на пробационни мерки, бел. Р. К.). Въпросите от закона, касаещи производство по признаване и изпълнение в България на пробационните мерки, постановени от държава–членка на ЕС, са предмет на настоящето изложение.

II. Основни положения в Закона за признаване, изпълнение и изпращане на съдебни решения и решения за пробационни мерки с оглед упражняването на надзор върху пробационните мерки и алтернативните санкции

Законът влезе в сила един месец след обнародването му в Държавен вестник – на 28. 4.2012 г. съгласно §5 от Допълнителните му разпоредби. Предвид процесуалния характер на уредените в него обществени отношения, установените в закона положения се прилагат „*ex nunc*“, т. е. по отношение на новообразувани производства за признаване и изпълнение на чужди решения. Това наложи в изрична правна норма да бъде решен въпроса за приложимия закон по отношение на заварените към 29.4. 2012 г. производства по признаване на съдебни актове на държави–членки на Европейски съюз, с които се налагат всякакви мерки на пробационен надзор

като алтернатива на ефективното изтърпяване на наказанието или негови части.

Според § 3 от Допълнителните разпоредби те се довършват по досегашния ред, описан в Глава тридесет и шеста от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) [5], уреждаща производствата във връзка с международното сътрудничество по наказателни дела. Както отбелязва проф. Антон Гиргинов „Всяка държава и международен съд ползва международна правна помощ по наказателни дела. Тази помощ се е утвърдила като най-типичното средство за международноправно сътрудничество в противодействието на престъпността“ [6, с. 9]. Ето защо правилата на НПК продължават да намират приложение в производствата по трансфер във връзка с неуредените в Закона за трансфера на пробационни мерки въпроси (вж. § 2 от Допълнителните разпоредби).

Производството по признаване и изпълнение на чуждо решение за пробационни мерки, включително и при условно осъждане и предсрочно освобождаване, е уредено в глава Втора от закона. Тя обхваща правилата относно съдебното производство по признаване и изпълнение на постановен в друга държава–членка на ЕС съдебен акт, с който лицето се осъжда и му се налага пробационна мярка или алтернативна санкция. Тази форма на международно сътрудничество е обозначена в настоящето изложение като *„трансфер на пробационни мерки“*. По своята правна същност трансферът на пробационни мерки е признаване и изпълнение на осъдителен правораздавателен акт, постановен в държава–членка на ЕС, с който на дееца се налагат пробационни мерки или други алтернативни санкции при спазване на принципа на взаимното доверие. Пробационните мерки могат да бъдат наложени и в случаите на отложено изпълнение на наказание лишаване от свобода (условно осъждане по чл. 66 и предсрочно освобождаване по чл. 70 от Наказателния кодекс). В обхвата на този трансфер не попадат финансовите санкции и конфискации и лишаването от

свобода, които са предмет на уредба в други рамкови решения на ЕС, които са също транспонирани в Република България.

Отделено е специално внимание на сроковете в трансферното производство и на т. нар. „последващи решения“. Изясняването на тези въпроси налага накратко да бъде разгледан въпроса за въвеждането на този вид трансфер в правото на ЕС. Рамково решение 2008/947/ПВР, както и останалите, свързани с взаимно признаване и изпълнение на чужди правораздавателни актове, се основават на принципът на взаимно доверие. При т. нар. трансфери става дума за признаване и изпълнение на чужд правораздавателен акт, т.е. касае се за осъждане на едно лице за извършено престъпление от държава-членка на ЕС, която е приложила националното си право и е осъдила дееца – т. нар. „**издаваща държава**“ и друга държава-членка на ЕС, която признава така постановения чужд съдебен акт и го приема за изпълнение според вътрешното си право – т. нар. „**изпълняваща държава**“.

Във връзка с това Законът за трансфер на пробационни мерки урежда четири основни групи въпроси. Първо, установяват се условията и реда за признаване на съдебни решения и решения за пробация, които са постановени в друга държава-членка на Европейския съюз. Второ, законът решава въпроса за упражняването на надзор на приемащата държава върху пробационните мерки и алтернативните санкции, наложени от издаващата държава. Трето, регламентиран е въпроса за вземане на всякакви последващи решения в тази връзка. Четвърто, изпращането на съдебни решения, постановени в Република България, за признаване и изпълнение в други държави-членки на ЕС. Рамковото решение за трансфер на пробационни мерки изисква тези въпроси да бъдат разглеждани в съдебно производство, чийто особености следва да бъдат уредени в националното законодателство на държавите-членки. В изпълнение на това изискване Законът за трансфер на пробационни мерки установява правилата за

образуване и провеждане на **съдебно, двуинстанционно** производство по признаване и изпълнение на чужди решения на пробационни мерки и алтернативни санкции, постановени в друга държава–членка на ЕС.

III. Първоинстанционно производство по трансфер на пробационни мерки и алтернативни санкции

Целта на производството по трансфер е да провери налице ли са условията за признаване и изпълнение на решение за пробационни мерки или алтернативна санкция, постановено в друга държава–членка на ЕС. Затова се налага провеждане на самостоятелно съдебно производство. Ако бъде признато чуждото решение, то съдържащи се в него пробационни мерки или алтернативни санкции ще бъдат изпълнени по българското право. Въпросите на изпълненията на наказанията са подробно уредени, както в законодателството на Република България–Закон за изпълнението на наказанието и задържането под стража и правилника за неговото приложение, така и в научните изследвания, най-пълното от които, е това на проф. Здравко Трайков [7].

Производството започва по молба на издаващата държава, която сезира компетентния орган в изпълняващата държава. Тя следва да приложи удостоверение по образец, заверено копие на съдебното и мотивите към нея, в превод на български език. Формата на удостоверението е писмена и следва да бъде изготвена съгласно приложението в рамковото решение. В него е указано, че удостоверението трябва да бъде изготвено или преведено на официалния език или на един от официалните езици на изпълняващата държава, или на друг език, който тя е посочила в декларация, депозирана при Генералния секретариат на Съвета на Европейския съюз. Съгласно чл. 7 от Закона удостоверенията, изпратени до компетентен орган в Република България, трябва да бъдат придружени с превод на български език. Целта на

удостоверението е да отрази най-важните моменти на съдебното решение и да подпомогне вземането на решение от приемащата държава.

В чл. 8 от закона е посочен компетентният орган по признаване в Република България. По силата на чл. 3 от Рамковото решение за трансфер на пробация всяка държава трябва да информира Генералния секретар на съвета кой е компетентния орган, когато държавата е издаваща или изпълняваща. Компетентен орган по признаването на постановления в издаващата държава акт за пробационни мерки или алтернативи на лишаването от свобода в Република България е *Окръжният съд по местоживеенето на осъденото лице*. Това положение е установено в чл. 8, ал. 1 от Закона за трансфер на пробация, според който „Компетентни органи в Република България да признаят решенията... издадени в друга държава-членка на Европейския съюз, са окръжните съдилища по местоживеенето на лицето“. Понятието „местоживеене“ има значение за определянето на компетентността, поради което неговата липса и нежеланието на лицето да се върне в приемащата държава е основание за отказ от признаване и изпълнение по смисъла на чл. 15, ал. 1, т. 2 от Закона. На това основание е постановен отказ от СГС ч. н. д. № 3239/2016 г. (Вж. *Решение № 1095 от 5.10.2016 г. на СГС*, източник: ПИС Апис).

В българското законодателство легалните термини, свързани с пребиваването на физическите лица са: „постоянен адрес“ и „настоящ адрес“, чийто дефиниции в Закона за българските документи за самоличност [8]. Според легалните дефиниции в него „Постоянен“ е адресът в населено място на територията на Република България, където гражданинът е вписан в регистъра на населението (§1, т. 3 от ДР), а „настоящ адрес“ може да бъде постоянният адрес или друг адрес, на който лицето живее (§1, т. 4). Въпросът за мястото на живеене на лицето се доказва с официални документи, напр. удостоверение за настоящ адрес (*Определение № 125 от 27.3.2017 г.*, по

дело ч. н. д. № 122/2017 г. на ОС – Ловеч, достъпно в ПИС АПИС). Ако пък осъденият не живее в България, то компетентен съд да разгледа искането е Софийски градски съд.

Стана ясно, че държавата, постановила осъдителния акт, прави искане за признаване и изпълнение в приемащата държава като изпраща решението за пробационни мерки или заверен препис от него, заедно с удостоверение, преведено на езика на приемащата държава. Сезирането се осъществява пряко, без да е необходимо посредничество на други органи. Тази директна комуникация е едно от достиженията на Рамковите решения в областта на трансферите в Европейския съюз, наред с кратките срокове. Както посочва Доклада на Комисията до Европейския парламент и Съвета за прилагането от държавите членки на Рамковите решения 2008/909/ПВР, 2008/294/ПВР и 2009/829/ПВР от 05.02.2014 г. „рамковите решения създават нова, опростена и по-ефективна система за трансфер на присъди с цел улесняване и ускоряване на съдебното сътрудничество. Затова трансферът трябва да бъде осъществен в определени срокове. Те следва да бъдат транспонирани от държавите членки по такъв начин, че по принцип постановяването на окончателно решение, включително и процедурата по обжалване, да приключи в рамките на определения срок“ [9, с.3]. В изпълнение на това изискване Закона за трансфер на пробационни мерки предвижда, че Окръжния съд по местоживеенето на осъденото лице, който е сезиран по надлежния ред, е длъжен да образува и да насрочи наказателното производство от частен характер 7 дневен срок (чл. 16, ал. 1 от Закон за трансфер на пробационни мерки). Така образуваното наказателно производство от частен характер, включително и разглеждането на въпроса през втората инстанция, трябва да приключи в рамките на 60 дни, чието броене започва от деня на получаване на решението на чуждата държава. За разлика от нашата страна в законодателствата на Австрия, Унгария и Латвия

не е предвиден такъв максимален срок за произнасяне на съда [9, с.10]. Когато срокът от 60 дни не може да бъде спазен поради изключителни обстоятелства, съответният съд незабавно уведомява издаващата държава за това, причините за забавянето и необходимия срок за вземане на окончателно решение – чл. 18 от Закона за трансфер на пробационни мерки. Тези кратки срокове са характерни и за другите производства по трансфер в ЕС [11, с. 301-310].

Съставът на съда в производството по трансфер на пробационни мерки в Република България е от трима съдии. Те разглеждат делото в открито съдебно заседание със задължително участие на прокурор и с призоваване на осъденото лице. Неявяването на лицето, когато е редовно призовано, не е пречка за разглеждане на делото (*вж. решение № 73 от 28.7.2016 г. по ч.н.д. № 190/2016 г. на Окръжен съд – Ловеч*). Когато осъденото лице не може да бъде намерено, за да бъде редовно призовано, му се назначава защитник и делото се разглежда в негово отсъствие. По съществуващото на делото съдът изслушва: прокурора и осъденото лице и неговия защитник. Представителят на прокуратурата изразява становище по искането. След това съдът се оттегля на съвещание за незабавно постановяване на решение (чл. 16, ал.7). Актът на съда се обявява публично в присъствието на страните. Това условие е от изключителна важност, тъй като от този момент започва да тече срока за обжалване. Съдът се произнася по съществуващото на делото с решение, което може да има следния смисъл.

Първо, да признае чуждото решение и да постанови неговото изпълнение в страната ни, която придобива статут на изпълняваща държава. В този случай съдът определя, включително чрез адаптиране, съдържанието на пробацията или алтернативната санкция с оглед упражняването на надзор. Това признаване на чуждото решение има за последица, че България като изпълняваща държава поема да осъществява надзора върху

пробационните мерки и алтернативните санкции съгласно националното си законодателство – вж. чл. 11 от Закона. В този смисъл е и член 13 от Рамковото решение за трансфер на пробационни мерки, според който „надзорът върху пробационните мерки и алтернативните санкции и тяхното прилагане се уреждат от правото на изпълняващата държава“. В тези случаи България ще бъде компетентна и по т.нар. „последващи решения“ в случаите на неизпълнение на пробационните мерки. Когато това се случва без основателна причина, българският съд е компетентен да: да замени пробационната мярка с друга; да приведе в изпълнение лишаването от свобода, ако то е било отложено; да замени алтернативната санкция с лишаването от свобода (чл. 21). В тези случаи се прилага българското законодателство.

Второ, съдът може да откаже признаване и изпълнение на решението за пробация, когато не са изпълнени условията за признаване и изпълнение – изискването за двойна наказуемост или е налице основание за отказ по чл. 15 от Закона за трансфер на пробация.

Трето, съдът може да направи отказ по отношение на искането за признаване на решението за пробация, да приема упражняването на надзор. Това е възможно при два от случаите на отказ: 1) на основанието, предвидено в чл. 15, ал. 1, т. 6: решението се отнася до деяния, които не са наказуеми съгласно българското законодателство, с изключение на посочените в чл. 14, ал.2; 2) на основанието, предвидено в т. 13 на чл. 15, ал.1: решението се отнася до престъпление, което съгласно българското законодателство се счита за извършено изцяло или предимно на територията на Република България. За разлика от случаите, когато признава решението, в тази трета хипотеза България не поема отговорност за последващите решение по смисъла на чл. 21. Без значение коя от трите възможности е

налице, постановеното решение на първоинстанционния съд подлежи на обжалване пред Апелативен съд в кратки срокове.

III. Второинстанционно производство по трансфер на решения за пробационни мерки

Решението на Окръжния съд подлежи на обжалване или протест пред съответния Апелативен съд в 7-дневен срок от обявяването му. Процесуална предпоставка за образуване на производството пред апелативния съд е подадената жалба от осъденото лице или неговия защитник или протест прокурор от Окръжна прокуратура. Срокът за подаване на жалба или протест е седемдневен от обявяването на решението на Окръжния съд чрез прочитане в публично съдебно заседание. Така указаният седемдневен срок подаване на жалба/протест е преклузивен. Предмет на проверка могат да бъдат както първоинстанционно решение, с което се признава чужда присъда, така решение, с което се отказва признаване на чужда присъда.

Представителят на прокуратурата дава становище по жалбата относно нейната основателност, като е възможно да е налице частична основателност на жалбата – например относно една от няколкото допуснати до трансфер пробационни мерки (*вж. решение № 184 от 10.08.2016 г. по в.ч.н.д. № 309/2016 г. на Апелативен съд – Варна, източник ПИС Апис*). Законът указва кратък срок, в който Апелативният съд трябва да разгледа въпроса, с който е сезиран. Срокът за разглеждане на жалбата или протеста пред втората инстанция е 5-дневен.

Правомощия на въззивната инстанция са три. Първо, тя може за измени решението на първоинстанционния съд, например във връзка с адаптирането на пробационните мерки. Такова е било решението на *Варненски Апелативен съд, което се изменя първоинстанционното*

решение, постановено от Окръжен съд Добрич, който след адаптиране е постановил изпълнението на пробационна мярка „Ограничаване в свободното предвижване, чрез спазване на забраната за напускане на населеното място - гр. Добрич за повече от 5 /пет/ дни без разрешение на пробационния служител или прокурора“. Въззивния съд отменя така постановената адаптирана мярка и не допуска адаптиране на пробационна мярка „да съобщава преди преместване в ново жилище и всяко пътуване, което надвишава период от 5/пет/ дни“, наложена с наказателна присъда, постановена от Окръжен съд, гр. Букурещ, Румъния. В останала част решението е било потвърдено. (Вж. *Решение №184 от 10.08.2016 г. на Варненски Апелативен съд по в.ч.н.д. №309/2016*). Второ, въззивната инстанция може да потвърди решението на първоинстанционния съд. Трето, да отмени решението на първоинстанционния съд в случай, че е налице абсолютно основание за отказ или друга пречка за признаването на чуждото решение.

Решението на апелативния съд е окончателно и не подлежи на обжалване. може да постанови амнистия или помилване по отношение на трансферираната мярка.– чл. 12, ал. 1 от Закона за трансфер на пробация. В тези случаи се прилага българското право [10]. Възможно е обаче и в издаващата държава да бъде постановена амнистия или помилване. И в този случай актът на „амнистия или помилване е издаден в другата държава членка...по разпореждане на компетентния български съд след официалното му уведомяване за наличието на такъв акт“ – чл. 12, ал. 2 от Закона за трансфер на пробационни мерки. се разглеждат от компетентен орган на издаващата държава.

Въпросът за т. нар. „последващите решения“ е уреден в чл. 14 от Рамково решение 2008/947/ПВР на Съвета от 27 ноември 2008 г. по следния начин: „Компетентният орган на изпълняващата държава е компетентен да

вземе всички последващи решения, свързани с наказание с отложено изпълнение, условно освобождаване, условно/отложено осъждане и алтернативна санкция, по-специално в случай на неизпълнение на пробационна мярка или алтернативна санкция, или ако осъденото лице извърши ново престъпление. Такива последващи решения включват по-специално: а) промяна в задълженията или предписанията, включени в пробационната мярка или алтернативната санкция, или промяна в продължителността на срока на пробацията; б) отмяна на отлагането на изпълнението на съдебното решение или отмяна на решението за условно освобождаване; и в) налагане на наказание лишаване от свобода или на мярка, включваща лишаване от свобода, в случай на алтернативна санкция или на условно/отложено осъждане“.

Както е видно, след като решението е признато и прието от компетентния орган на приемащата държава, той става компетентен да взема решения във връзка с неизпълнението на пробационната мярка или алтернативната санкция. В случаите на признати решения от български съдът, ще се прилага националното законодателство за изпълнение и надзор върху пробационни мерки.

IV. Заключение

Прегледът на нормативната уредба в България в областта на трансфера на пробационни мерки показва, че производството по признаване и изпълнение се осъществява без допълнителни формалности в съответствие с изискванията на рамковото решение. Сроковете за произнасяне са кратки, подобно на другите случаи на взаимно признаване на актове в областта на наказателното правораздаване. След влизането в сила на решение за признаване на чуждия акт–първоинстанционно на Окръжния съд, когато не е обжалвано и второинстанционно на Апелативен съд, когато е подаден протест/жалба–наложената в друга държава членка на

ЕС пробационна мярка става изпълняема на територията на България. Правна последица от това прехвърляне на компетентност е, че страната ни става компетентна да решава въпроси във връзка с неизпълнението на трансферираната пробационна мярка.

Цитирани източници:

[1] **Рамково решение 2008/947/ПВР на Съвета от 27 ноември 2008 г.** за прилагане на принципа на взаимното признаване към съдебни решения и решения за пробационни мерки с оглед на надзора върху пробационните мерки и алтернативните санкции, ОВ, L 337/102 от 16 декември 2008 г.

[2] Закон за признаване, изпълнение и изпращане на съдебни решения и решения за пробационни мерки с оглед упражняването на надзор върху пробационните мерки и алтернативните санкции, Обн., ДВ, бр. 25 от 27.3.2012 г.

[3] **Klip, André.** European criminal law, an integrative approach. 2 ed. Intersentia, 2012.

[4] **Панайотов, Пламен.** Наказателно право на Европейския съюз и българското наказателно право. С.: Сиби, 2012.

[5] Наказателно-процесуален кодекс, Обн., ДВ, бр. 86 от 28.10.2005, изм. и доп., бр. 13 от 7.2.2017 г., в сила от 7.2.2017 г.

[6] **Гиргинов, Антон.** Международна правна помощ по наказателни дела, С.: Софи- Р, 2012.

[7] **Трайков, Здравко.** Наказателно-изпълнително право. С: Албатрос, 2007.

[8] **Закон за българските документи за самоличност**, Обн., ДВ, бр. 93 от 11.8.1998 г.

[9] **Доклад на Комисията до Европейския парламент и Съвета за прилагането от държавите членки на Рамкови решения 2008/909/ПВР, 2008/947/ПВР и 2009/829/ПВР относно взаимното признаване на съдебни**

решения за наказания лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода, на решения за пробационни мерки и алтернативни санкции и на мерки за процесуална принуда като алтернатива на предварителното задържане, *COM/2014/057 final*, документът е достъпен он-лайн:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0057&from=BG>

[10] По въпросите на амнистията вж. **Гунева, Момяна** Амнистия по наказателното право на НРБ. С.: Наука и изкуство, 1988; относно помилването вж. **Велчев, Борис** Помилването по наказателното право на Република България. С.: Софи-Р, 2001; във връзка с възобновяването по българското наказателно право вж. **Митов, Георги**. Възобновяване по наказателни дела. С.: Сиби, 2011.

[11] По въпроса за взаимното признаване на актове в областта на наказателното признаване и неговите срокове вж. подробно **Христов, Христо**. Право на Европейския съюз. Наказателноправни въпроси. С.: Сиела, 2012.

Адрес за кореспонденция с автора:

Гл. ас. д-р *Ралица Костадинова*, Нов Български университет,
гр. София, бул. Монтевидео №21, корпус 1, ет. 4, офис 410,
ел. поща: rkostadinova@nbu.bg